

Vsakojački dušni kinči

Lahorka Plejić Poje (ur.).

Hrvatska kajkavska duhovna proza XVII. i XVIII. stoljeća. Asketska djela, katehetsko-poučna djela, molitvenici, liturgijska i biblijska djela (tekstove izabrao i predgovor napisao Mijo Korade, transkribirala Lahorka Plejić Poje). *Stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 147. Zagreb: Matica hrvatska, 2021., 453. str.

Tijekom triju stoljeća postojanja kajkavskoga književnoga jezika i njime pisane književnosti nastala su brojna duhovna djela. Književnokajkavska je duhovna proza bila iznimno bogata i vrstovno veoma raznolika, spomenimo samo zbirke propovijedi, asketska djela, hagiografije, djela o raznim pobožnostima, katekizme, liturgijska djela, prijevode ili prerade Svetoga pisma, kontroverzije... Autori teoloških i vjerskih djela dolazili su uglavnom iz crkvenih redova, pa u 17. i 18. st. prevladavaju isusovci, pavlini, franjevci i kapucini, a od zadnjih desetljeća 18. st. biskupijski svećenici. Tek nekoliko autora bilo je iz svjetovnoga staleža.

Pripadnost pisca određenom crkvenom krugu reflektirala se na sama djela u kojima se očituju karakteristike i duhovne tradicije pojedinog reda, osobito u onim vrstama u kojima se promiče pobožnost te u propovijedima. Tako su autori propovijedi uglavnom bili pavlini, franjevci i svjetovni kler, dok su isusovci autori poučnih i asketskih djela.

Iako su do knjige koju prikazujemo objavljene barem tri hrestomatije koje sadrže (i) kajkavsku duhovnu prozu – *Sladki naš kaj* (1944.) V. Dukata u kojem nalazimo izbor djela s kratkim podacima o piscima od A. Vramca do I. Kristijanovića, *Hrvatski kajkavski pisci* I, II (1977.) koje je priredila O. Šojat uključivši autore iz 16. i 17. st. te *Kajkavski florilegij* I, II (2007.) A. Jembriha s izborom tekstova od 16. do 19. st. – *Hrvatska kajkavska duhovna proza XVII. i XVIII.* vrijedan je izdavački poduhvat jer obasiže djela najvažnijih duhovnih pisaca (izuzev propovjednika i hagiografa) navedenih dva stoljeća. Tekstove je odabrao i predgovor sastavio Mijo Korade, izniman poznavatelj kajkavske duhovne književnosti koji je bio i jedan od autora kataloga izložbe *Kajkaviana Croatica: hrvatska kajkavska riječ*, održane od 4. do 30. lipnja 1996. u Muzeju za umjetnost i obrt, za koji je napisao tekstove *Teološka i vjerska misao u hrvatskoj kajkavskoj književnosti* te *Povijesna, pravna i*

znanstvena djela na hrvatskokajkavskom književnom jeziku. Nažalost, profesor Korade izdavanje ove knjige nije doživio.

Odabrane je tekstove transkribirala Lahorka Plejić Poje koja je knjigu i uredila, dok je Nataša Debgović redaktorica i izvršna urednica te je izradila tumač imena i izraza.

Knjiga je bogato popraćena slikovnim materijalom.

U hrestomatiju je uključen izbor iz asketskih, katehetsko-poučnih, liturgijskih i biblijskih djela te molitvenika šesnaestero autora, a znanstveni doprinos izdanja upotpunjeni su i ispravljani biografski podatci za barem polovicu autora (J. Ratkaja, N. Krajačevića, B. Milovca, F. Sušnika, N. Galovića, I. Marekovića, B. Kocijančića, N. Plantića) izvedeni iz arhivske građe te su prikazana i neka nepoznata ili manje poznata djela.

Autori i njihova djela doneseni su kronološki prema godinama rođenja, a svakome od njih posvećeno je jedno poglavlje koje obasiže ljetopis pisca, njegovu bibliografiju, popis odabrane, važnije literature o autoru te transkripciju odabranih odlomaka iz njegovih djela. Riječ je o sljedećim autorima i djelima: Nikola Krajačević Sartorius (*Sveti evangeliomi*), Juraj Habdelić (*Zrcalo marijansko, Provi oca našega Adama greh*), Boltžar Milovec (*Dvoji dušni kinč*), Juraj Ratkaj (*Kriposti Ferdinanda II.*), Nikola Galović (*Sobotni kinč Blažene Device Marije*), Ana Katarina Zrinski (*Putni tovaruš*), Ivan Krištovec (*Od nasleđivanja Krištuševoga*), Ivan Mareković (*Način dvoje pobožnosti*), Franjo Sušnik (*Put vu nebo*), Josip Bedeković (*Manuale*), Štefan Škvorc (*Hasnovito z slatkem*), Juraj Mulih (*Posel apoštolski, Škola Krištuševa*), Hilarion Gašparoti (*Cvet sveteh*), Nikola Plantić (*Pobožna i kratka za vsaki dan meseca premišljanja*), Petar Berke (*Kinč osebujni slavnoga orsaga horvac-koga*), Baltazar Kocijančić (*Filotea Svetoga Ferenca Šaležijuša*).

Zanimljivo je da u ljetopisima autora nisu navedeni samo biografski podatci, već nalazimo i poneku »cvebu«: primjerice da je Ivan Ratkaj zagrebačkom kolegiju darovao 1000 ugarskih forinti koje je po izlasku iz isusovačkoga reda svim silama pokušavao vratiti ili da je isti 1639. optužen za nedolično ponašanje i ljubakanje s nekom ženom, a da je 1662. zbog pisma gospođi Ani Malenički izgubio sve časti, naslove i kanoničke prihode te bio prisiljen napusti Kaptol.

Kao što saznajemo iz podrubne bilješke, u bibliografijama autora uz pojedine su naslove donesene napomene o djelu ili njegovu nastanku koje je sastavio Mijo Korade, naslovi djela poznati samo iz zapisa stavljeni su u uglate zagrade, dok su djela koja redakcija nije provjerila *de visu* označena zvjezdicom. Naslovi i godine nastanka djela sačuvanih u rukopisima navedeni su prema priređivačevu bilježenju.

Tako načinjene bibliografije autora, kao i one tekstova o njima, dragocjen su izvor podataka za daljnja istraživanja.

U *Predgovoru* Mijo Korade daje pregled kajkavske duhovne književnosti, najvažnijih autora i djela, pri čemu spominje i autore koji nisu zastupljeni u hrestomatiji poput Magdalenića, Maljevca, Kristijanovića, Vranića. Pri tom je njegovo poimanje duhovne književnosti prilično široko pa tako spominje i djela dječje književnosti kao što su Vranićev *Mlajši Robinzon* i Dijanićev *Horvatski dece prijatelj* ili poučne pripovijetke poput Lovrenčićevih *Kratka dobre držanji pripovedanja*. Osvrće se i na djelo duhovnoga sadržaja koje izlazi iz katoličkoga, pače kršćanskoga konteksta, na *Indijanskoga mudroznanca* J. Marića.

Predgovorno se obrazlaže izbor pojedinih autora i djela u hrestomatiji te se detaljnije opisuju neka od njih (primjerice Habelićevo *Zrcalo marijansko* i *Prvi oca našega Adama greh*). Više je prostora dano djelu J. Muliha kao najvećega i najoriginalnijega katehetskoga pisca u nas te njegovu djelu *Posel apoštolski* koju Korade naziva enciklopedijom kršćanske vjere.

Korade se kao vrstan poznavatelj kajkavske duhovne proze potvrđuje u potpoglavlju *Izvori i europski kontekst vjerskih kajkavskih djela* u kojem se osvrće na važnije autore čija su djela prevedena na kajkavski književni jezik, a koji ne dolaze, kao što se nerijetko paušalno ocjenjuje, samo iz njemačkih krajeva, već iz različitih zemalja kršćanskoga Zapada. Među njima je bilo kršćanskih autoriteta i velikana kao što su mističarke svete Gertruda i Matilda, Franjo Asiški, sveti Bonaventura, Toma Kempenc, sveti Franjo Saleški, Paolo Segeneria, Jakob Biedermann, A. A. de Saras i drugi. Korade ističe da je izbor djela kajkavskih prevoditelja širi nego onih iz dalmatinskoga i dubrovačkoga kruga okrenutih poglavito talijanskoj vjerskoj literaturi, tek ponešto francuskoj i španjolskoj, pa su neki od spomenutih autora u hrvatskoj književnosti prisutni upravo samo preko kajkavskih prijevoda jer tijekom 17. i 18. st. nisu prevedeni ni na jedan drugi hrvatski književni jezik (npr. Gertruda i Matilda, Franjo Saleški, Abraham a Santa Clara, A. A. de Saras). O obrazovanosti kajkavskih duhovnih pisaca svjedoči i podatak da djela kojima se kajkavski pisci služe u svojim djelima, putem citata, *peldi* i sl., obuhvaćaju čitavu klasičnu i zapadnokršćansku kulturnu baštinu (Korade spominje Bartolićev podatak da Habelić u *Zrcalu marijanskom* oko sto puta navodi *Bibliju* te 60 do 70 djela raznih autora), pa se može ustvrditi da kajkavska duhovna djela ne zaostaju za sličnima iz drugih europskih zemalja onoga doba po idejama, erudiciji i opsežnosti.

U nastavku teksta Korade raspravlja o originalnosti kajkavskih duhovnih djela te o njihovim glavnim teološkim značajkama. Ukazuje na to da budući da su autori svoja djela pisana kajkavskim književnim jezikom poglavito namjenjivali običnome puku ili župnicima za potrebe njihova pastoralnoga posla, ona nemaju velikih sličnosti s teološkim raspravama pisanim u to vrijeme uglavnom na latinskome. Ističe međutim da je kajkavska duhovna proza zanimljiva i zbog prosvjetiteljskih tendencija kojima se poticalo na pismenost i ljubav prema vlastitom jeziku, podučavalo ispravnom ponašanju te pomagalo ljudima savjetom u raznim svakodnevnim potrebama.

Zaključno možemo ustvrditi da je hrestomatija *Hrvatska kajkavska duhovna proza XVII. i XVIII. stoljeća* vrijedan doprinos hrvatskoj književnosti, povijesti jezika i kulturi općenito. Riječ je o složenom i opsežnom poslu koji je solidno odrađen.

Barbara Štebih Golub